HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

לכך נחלוק בין נסכי עגל לנסכי שור ת"ל ככה יעשה לשור האחד מגיד שלא חלק בין נסכי עגל לנסכי שור או לאיל למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין נסכי בן שנה לנסכי בן שנתיים לכך נחלוק בין נסכי שנתיים לנסכי שלש ת"ל [1]או לאיל האחד או לשה בכבשים למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין ניסכי כבש לנסכי איל לכך נחלוק בין נסכי כשבה לנסכי רחל ת"ל או לשה בכבשים או בעזים למה נאמר שהיה בדין אם מצאנו שחלק בין ניסכי כבש לנסכי איל לכך נחלוק בין נסכי גדי לנסכי תיש ת"ל או בעזים הקיש קטן שבעזים לגדול שבתישים מה זה בשלשת לוגין אף זה בשלשת לוגין: ושם היום כתוב כו': (א)הגע בעצמך שזייג אותו היום שם משמר היה כתוב עליו הגע בעצמך שזייג אותו המשמר שם היום שם שבת שם חודש היה כתוב עליהן אפילו רוצה לזייג אין מצוי לזייג:

הלכה ד מתני' [א]שתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשאין ואחת

לשכת הכלים לשכת חשאין יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי לשכת הכלים כל מי שהוא מתנדב כלי זורקו לתוכה ואחת לשלשים יום הגזברין פותחין אותה וכל כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר (ב)נמכרין ודמיהן נופלין (ללשכת) לבדק הבית: גמ' ר'[א] יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמן הוון פרנסים והוון יהבין לר' חמא אבוי (ג)דר' יהושעיה דינר והוא יהיב ליה לחורנין רבי זכריה חתניה דר' לוי הוו הכל מליזין עליו אמרין דלא צריך והוא נסב מן דדמך בדקין ואשכחין דהוה מפליג ליה לחורנין רבי חיננא בר פפא הוה מפליג מצוה בליליא חד זמן פגע ביה רבהון דרוחייא א"ל לא כן אלפן ר' [2]לא תסיג גבול רעך א"ל ולא כן כתיב [3]מתן בסתר יכפה אף והוה מסתפי מיניה וערק מן קומוי אמר[ג] רבי יונה אשרי נותן לדל אין כתיב כאן אלא [4]אשרי משכיל אל דל זה שהוא מסתכל במצוה היאך לעשותה כיצד היה רבי (יוחנן) יונה עושה כשהיה רואה עני בן טובים שירד מנכסיו היה אומר לו בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע מן דהוה נסיב הוה א"ל מתנה היא לך חייא בר אדא אית הוה סבין ביומינון מאן דהוה היב להון מבין ריש שתא לצומא רבא הוון נסבין מן בתר כן לא הוון נסבין אמרין [א]דשתן גבן נחמיה[ג] איש שיחין פגע בו ירושלמי א' א"ל זכה עמי חדא תרנגולתא א"ל הא לך (ד)טומיתיה דקופד וזבין קופד ואכיל ומית והיה צווח ואמר בואו וספדו להרוגו של נחמיה נחום[ד] איש גם זו היה מוליך דורון לבית חמיו פגע בו מוכה שחין א' א"ל זכה עמי ממה דאית גבך אמר ליה מיחזור חזר ואשכחיה מית והוה אמר לקיבליה עינייא דחמינך ולא [ה]יסבון לך יסתמיין ידיה דלא פשטן מיתן לך יתקטעון רגלייא דלא רהטן למיתן לך יתברון ומטתיה כן סליק לגביה ר' עקיבא אמר ליה אי לי שאני רואה אותך בכך אמר ליה אי לי שאין אני רואה אותך בכך אמר ליה מה את מקללני אמר ליה ומה את מבעט ביסורין רבי הושעיה רבה הוה רביה דבריה חד סגי נהורא והוה יליף אכול עימיה בכל יום חד זמן הוה ליה אורחין ולא מטא מיכול עימיה ברמשא סליק לגביה א"ל לא יכעוס מרי עלי בגין דהוה לי אורחין יומא דין דאמרית דלא ליבזוי ביקרא דמרי יומא דין בגין כן לא אכלית עם מרי יומא דין א"ל אתה פייסתה למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמיים יקבל פיוסך א"ל הדא מנא לך א"ל מר"א בן יעקב דר"א בן יעקב עאל חד דסגי נהורא לקרתיה יתב ליה ר"א בן יעקב לרע מיניה דיימרון דאילולי דהוה בר נשא רבא לא יתב ליה ר"א בן יעקב לרע מיניה עבדין ליה פרנסה דאיקר אמר לון מהו הכין אמרון ליה ר"א בן יעקב יתב לרע מינך וצלוי עלוי הדא צלותא אתה גמלתה חסד למאן דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמי יגמול יתך חסד: (דלמא) רבי חמא בר חנינה ורבי הושעיא (רבה) הוו מטיילין באילין כנישתא דלוד א"ר חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן אמר ליה כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן [ב]לא הוה אית בני נש דילעון באורייתא רבי אבון עבד אילין תרעייה דסדרא

בין נסכי כבש. שהוא בן שנה לנסכי איל שהוא בן שתי שנה: **ת"ל ככה יעשה לשור האחד.** כל נסכי שור אחד הן ושור בן יומו קרוי שור ורש"י במנחות פי' דמיתורא דלשון קדריש שכבר כתיב והקריב על בן הבקר מנחה וכן דריש בכולן והראשון נ"ל: **ת"ל או לאיל הא'.** כיון שהוא איל כל נסכיו אחד הן בין זקן או שהוא בין י"ג חדש: **ת"ל או לשה בכבשים.** כל שה שבכבשים שוות הם בנסכיהם: **בין נסכי גדי.** קטן לתיש גדול: **הגע עצמך.** ופריך הגע עצמך שהגיעו עד שיבוא היום ההוא בשבת הבאה ומאי מהני שכתוב עליו שם היום: **ומשני שם משמר.** של אותו שבת נמי היה כתוב עליו: **ופריך הגע עצמך.** שימתין חצי שנה עד שיבוא זמן המשמר שנית: **ומשני שם היום.** כמה ימים בשבת: **שם השבת.** כמה שבת בחודש: **שם החדש היה כתוב עליהן.** וגם שם המשמר שאינו מצוי שיזדמן שיהיו כולם ביום א' מכוון אלא להרבה שנים

הלכה ד מתני' **לשכת חשאים.** על שם שהנותנין בתוכה נותנין בסתר והמתפרנסים ממנה נוטלין בסתר: **ללשכת בדק הבית.** ללשכה שנותנים בה כל קדשי בדק הבית: **גמ' הוון פרנסין.** היו גבאי צדקה: **והוה יהיב ליה.** לאחרים שהיו העניים מתביישים לקבל מהגבאי: **מליזין עליו.** מדברין בו ואמרו שאינו צריך ליטול צדקה ונוטל: **מן דדמך.** כשמת בדקו ומצאו שלא נהנה ממה שקיבל אלא היה נותן לאחרים: **הוה מפליג וכו'.** היה מחלק צדקה בלילה ומוליכה אצל העניים שלא לביישן: **חד זמן.** פעם אחת פגע בו שר של רוחות וא"ל לא כן למדתנו רבינו לא תסיג גבול רעך ולילה גבול של רוחות לילך ואין לבני אדם לצאת אז: **מתן בסתר יכפה אף.** ויציאתו זו כדי ליתן צדקה בסתר ראוי הוא שיסתיר עצמו מפניו: **והוה.** הרוח מתיירא ממנו שלא יכפהו וברח מלפניו: **זהו שמסתכל במצות.** הצדקה היאך לעשותה שלא יתבייש העני: **טול ואתה פורע.** כשתקבל ירושתך: **ה"ג א"ל יהא לך במתנה אר"ח בר אדא וכו'.** וה"פ והוה א"ל אם לא יהיה לך לשלם הרי הוא לך במתנה כי היה חושש אולי יתאמץ העני לפרוע לו כשיראה שלא נפלה לו ירושה או כדי שלא יהיה לעני כגזל לפי דעתו: **אית הוה סבין וכו'.** היו זקנים בימינו כל מה שהיו נותנין להם מר"ה עד יוה"כ היו מקבלין ומשם ואילך לא היו מקבלין: **אמרי דשתן גבן.** מה שאנו צריכין לכל השנה כבר הוא אצלנו שהיו נותנין להם בימים אלו די פרנסתן לכל השנה כך נ"ל והיפה מראה פי' בזה פירושים דחוקים: **זכה עמי.** עשה עמי צדקה ותן לי תרנגולא חדא: **ה"ג א"ל הא לך טימיתא וזיל זבין קופר.** וה"פ הא לך מטבע זו וקנה לך בשר: **ואכל.** בשר שור ומת: **להרוגו של נחמיה.** שאילו נתן לו בשר תרנגולת שהיה רגיל בו היה חי: **א"ל מיחזור.** כשיחזור יתן לו לאכול: **אמר.** לנגד המת עיניו שראו אותו ולא קבלוהו יהיו סתומין: **ידים.** דלא פשטו עצמן ליתן לעני יתקטעון: **רגלים.** שלא רצו לקראתך ליתן לך ישברו: **ומטתיה כן.** ועלתה לו כך בעיניו וידיו ורגליו: **א"ל.** רבי עקיבא מה אתה מקללני: **א"ל.** נחום ולמה אתה מבעט ביסורין דקאמרת אוי לי: **הוה רביה דבריה.** מלמד של בנו היה סגי נהור והיה רגיל לאכול עם רבי הושעיא בכל יום: **חד זמן וכו'.** פעם אחת היה לו לר"ה אורחים ולא קרא לסגי נהור שיאכל עמו: **ברמשא.** לערב: **א"ל.** ר"ה לא יכעוס אדוני עלי שלא זמנתיך שתאכל עמי היום לפי שהיו אורחין אצלי ואמרתי שלא לזלזל בכבודך שיבייש הלכך לא אכלתי עמך יום הזה: **א"ל אתה פייסת.** למי שנראה ואינו רואה אותו שרואה ואינו נראה והוא הקב"ה יקבל פיוסך ותפלתך: **א"ל.** מנ"ל הא לברך כן: **מרא"בי.** מעובדא דרא"בי: **דרא"בי.** נכנס סגי נהור לעירו ישב רא"בי למטה ממנו שיאמרו הבריות אילו לא היה סגי נהור זה גברא רבא לא הוה רא"בי יושב למטה ממנו ועשו לו פרנסה וצדקה יקרה: **אמר להון.** הסגי נהור מהו זה שנותנין לי כל כך: **וצלי עלוי.** והתפלל סגי נהור זה על רא"בי האי תפלה: **דלמא.** מעשה: **הוון מטיילין.** בבתי כנסיות שבלוד: **כמה ממון שיקעו אבותי בכאן.** שהם בנו בתי כנסיות אלה משלהם: **כמה נפשות שיקעו בבנין הזה.** וכי לא היו בני אדם שיעסקו בתורה והיה ראוי להוציא ממון זה עליהם לפרנסתם ונראה שהיה ידוע לר' הושעיא שהיו עניים בני תורה בזמן ההוא שביטלו תורתם מדוחק הפרנסה והיה ראוי לאבותיו של ר' חמא לפרנסם ולא יקפידו על הציור של בנין בהכ"נ: **עבד.** אלו

ריבב"ן

מתני' **לשכות חדרים.** חשאים על שם שעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי בצנעה שלא יתביישו: **כלי שמצאו בו צורך בדק הבית מניחין אותו.** לבד"ה: **ירושלמי** תני קדשי מזבח מוציאין את הראוי להן מקדשי בדק הבית [ואין קדשי בה"ב] מוציאין את הראוי להן מקדשי מזבח. והתנינן כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת בדק הבית ס"ד אותן שהקדישו לקדשי מזבח הקדישו וקתני ודמיהן נופלין ללשכת בד"ה(ו) כלומר בשעה שהקדישו עיקר קדושתן לב"ה:

תקלין חדתין

הכתוב כו' דכבש עשרון א' ואיל ב' עשרונים: **ת"ל ככה יעשה לשור האחד.** דבין גדול בין קטן נסכיו שוין א"נ מהכא דשור בן יומו קרוי שור כדכתיב שור או כשב או עז כי יולד: **או לאיל למה נאמר.** והלא כבר נאמר או לאיל תעשה מנחה: **בן שנה.** הוא כבש בן שנתים הוא איל: **לבן שלש.** שיהיה נסכיו יותר: **ת"ל או לאיל.** מריבויא אשמועינן. א"נ מעת שקרוי איל הכל אחד בן שנתים ובן ג': **או לשה בכבשים למה נאמר כו'.** והלא כבר נאמר או לזבח לכבש האחד: **כבשה.** נקבה דכבשים: **רחלה.** נקבה דעזים: **ת"ל או גו'.** מריבויא: **או בעזים.** והלא עזים בכלל כבשים הם: **גדי.** היינו בחור: **תיש.** זקן: **בג' לוגין.** הוא רביעית ההין שההין י"ב לוג וכ"ה הסוגיא בבבלי (מנחות צא ב צב א): **הגע עצמך כו'.** אמתניתין מהדר כלומר מה בכך שהיה כתוב עליו שם היום יכול הרמאי להמתין בשבוע האחרת שיגיע יום זה הכתוב בחותם: **שם משמר.** ומשני שהיה כתוב שם המשמר ובשבוע האחרת משמר אחר ולא יהיה יכול לרמאות: ופריך הרי יכול להמתין עד שיחזור חלילה זה המשמר וזה היום: ומשני **שם יום ושבת וחדש כתוב.** שלא שייך שימתין זמן הרבה עד שיארע כך: **מתני' לשכת חשאים.** על שם שנותנין לתוכה בסתר והמתפרנסים ממנה נוטלים בסתר: **ללשכת בד"ה.** ללשכה שנותנין בתוכה כל בד"ה: **גמ' לאוחרנין.** מפני שהיו מתביישים לקבל מיד הגבאי ונתן להם מה שלקח שהוא לא היה צריך: **מלעיזין.** לשון לעז: **מפליג.** ממה שהיה נוטל: **מצוה.** צדקה: **בלילא.** משום מתן בסתר שלא לבייש המקבלים וכמ"ש טב דלא יהביה כו': **לא תסיג.** ובלילה זמן הרוחות ואמרו אל יצא ת"ח יחידי בלילה: **מתן בסתר.** וזה כל כוונתי בהליכתי בלילה ושלוחי מצוה אינן ניזוקין ובפרט שכופה אף: **שהוא מסתכל במצוה.** בהשכל וחכמה שלא יהיה בה איזה פחיתות: **שנפלה לך ירושה ממקום אחר.** דכתיב בית והון נחלת אבות. וכשנפסק זה כגון זה שירד מנכסיו ירושתו ממקום אחר להתפרנס מאחרים המשפיעים לזה כאבותיו שהשפיעו לו: **טול ואתה פורע.** כדאמרי' בשבת (קנא ב) כי אתא עניא אקדים ליה ריפתא כי היכי דליקדמו לבניך כו' גלגל הוא שחוזר בעולם כו' שאם הוא לא בא בנו או בן בנו ואמרו במ"ר הקב"ה עושה סולמות מוריש לזה ומעשיר לזה וז"ש ואתה פורע בזימנא אחריתי: **מן דהוה נסיב כו'.** כדי שלא יסבור כפשוטו שהוא בע"ח ויצטער כמ"ש בריש ע"ז בע"ח עצב כו': **אית הוי סבין ביומינו.** בימינו היו זקנים: **מבין ריש שתא כו'.** דגירסת הירושל' כל מזונותיו של אדם קצובין מר"ה ועד יוה"כ. והיה דעתם בזה שמר"ה ועד יוה"כ הוא קצבת מזונם לכל השנה ולכן עד יוה"כ היו נוטלין שעדיין לא נקצב להם במרום ורשות בידם ליטול משא"כ אחר יוה"כ שכבר נקצב להם פרנסתם על כל השנה מהסיבה שהיה בידם ולא היו רוצים ליטול וזהו דשתא גבן של כל השנה אצלנו כבר: **זכה עמי.** עשה עמי צדקה והוא כמ"ש יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית שנאמר ושם האיש אשר עשיתי וגו': **הא לך.** מטבע זו וקנה לך חילופה בשר: **ואכל.** בשר שור ומת: **להרוגו של נחמיה.** שאילו נתן לו בשר תרנגולת כהרגלו היה חי: **נחום איש גם זו.** סוגיא זו איתמרא בבבלי במס' תענית (כא א) וכאן יותר מדוקדקת: **גם זו.** שהיה אומר על כ"ד גם זו לטובה: **דורון.** בבבלי מפורש משא ג' חמורים מאכל ומשתה ומגדים: **מוכה שחין א'.** שהיה נראה לעין חולה גדול וחלש: **זכה עמי.** לא אמר כמוכרח לזה מאד אלא שתזכה עמי בנתינתך לי ולא הפליג בקשתו כההיא דאתיא לקמיה דבנימין הצדיק וא"ל הרי הם מוטלים בסכנת מיתה שבודאי היה מוזרז ליתן תכף ועתה חשב בחזירתו יתן לו ומשום כבוד חמיו היה אץ לדרכו וז"ש לבית חמיו: **אשכחיה.** בחזירתו דמית: **קאים כו'.** עמד לנגדו: **עיני' דלא חמון כו'.** האשים עצמו על שלא הביט גודל חוליו וחלישותו וה"ל להזדרז: **דלא פשטן.** כמ"ש פתוח תפתח את ידך וגו': **לך.** שהיית נראה חולה גדול ופניו העידו בו: **דלא רהטין.** בתחילה וגם אילו היה רץ יותר בחזירתו מיראתו ודאגתו על העני היה מוצאו עדיין חי והיה מצילו: **רביה דבריה.** מלמד של בנו היה סגי נהור והיה רגיל לאכול עמו בכל יום משום כבודו: **חד זמן כו'.** פ"א היו לר' הושעיא אורחין ולא אכל עמו: **לא יכעוס.** לא יתרעס אדוני עלי: **דלא ליבזו.** שלא יבזו כבודך שאינם מכירים אותך: **מנא לך.** הא ברכתא שהוא דרך חכמה: **דרא"בי.** בא חד סגי נהור למקומו וישב ר"א למטה הימנו כדי שיאמרו אילו לא היה סגי נהור זה גברא רבא לא היה יתיב רבי אלעזר בן יעקב למטה הימנו ועשו לו פרנסה בכבוד: **מהו הכין.** שראה שהפריזו על המדה כפי ערכו שהיו רגילים בני אדם ליתן לו: **א"ל.** רבי אלעזר בן יעקב יושב למטה ממך: **וצלי כו'.** התפלל הסגי נהור עליו: **גמלת חסד.** שישב למטה הימנו: **שקעו אבותי.** שבנו בתי כנסיות אלו: **כמה נפשות כו'.** וכי לא היו בני אדם שיפרנסו אותם שיעסקו בתורה:

מסורת הש"ס

א) ירושל' פאה פ"ח הל"ח, ב) ויק"ר פ' לד, ג) עי' כתובו' סז ב, ד) תעני' כא א, ה) יהבון, ו) נראה דחסר כאן וצ"ל ומשני כיני מתניתין לצורך בדק הבית כלומר בשעה שהקדשו וכו' כצ"ל ור"ל דהירושלמי משני דמתני' איירי דעיקר קדושתן היה לבה"ב,

◆

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פרק ב מערכין הלי"ב ופ"י ממ"ע הל"א:

יט ב טוש"ע יו"ד סי' רמט סט"ז:

◆

נוסחת הבבלי

(א) הגע עצמך (שסירות אותו היום ממש) כו': (ב) נמכרין בדמיהן ונופלין ללשכת בדק הבית: (ג) דר' אושעיא (זיני) דינר כו' הוו מלעיזין כו' דל"צ למינסב והוא כו' דדמך אשכחיה דהוה יהיב מן דליה לאחרנין כו' אר"י אשרי משכיל אל דל אשרי נותן כו' זה המשתכל בצדקה כו' נסיב יהיב ליה במתנה א"ר חייא בר אבא כו' למימר רשותא גבן כו': (ד) טומיתא תיזיל ותיכול קופר אכל קופר ומית כו' זכה עמי א"ל כו' עיינים דלא חמין לך יסתמון כו' סליק ר"ע לבקרו ליה א"ל כו' אורחין לא סליק לגביה לרמשא כו' חמי תיפיים מן דחמא ולא מיתחמי אמר ליה כו':

◆

הגהות הגר"א

[א] ויש גורסין רשותא גבן ועוד חלופי גרסאות ועי' ביפ"מ סוף מס' פאה:

◆

תורה אור השלם

1. כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ לַשֶּׂה בַכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים: במדבר טו יא

2. לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: דברים יט יד

3 מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף וְשֹׁחַד בַּחֵק חֵמָה עַזָּה: משלי כא יד

4. אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְיָ: תהלים מא ב